

فصل ۱

رژیم قدیم و ریشه‌های انقلاب

خلاصه فصل دوم

این فصل به تحلیل ساختار «رژیم قدیم» (Ancien Régime) می‌پردازد: نظامی که از قرن شانزدهم تا ۱۷۸۹ بر فرانسه حاکم بود. ما ساختار سه‌گانه طبقاتی، نظام مالیاتی ناعادلانه، بحران مالی سلطنت، و تنش‌های فکری-اجتماعی را بررسی می‌کنیم. پرسش کلیدی: چرا این نظام قابل اصلاح نبود؟

۱.۱ رژیم قدیم چیست؟

اصطلاح «رژیم قدیم» را انقلابیون برای توصیف نظامی به کار بردند که می‌خواستند نابود کنند. این نظام سه ویژگی محوری داشت:

۱. **سلطنت مطلقه:** شاه منبع همه قدرت‌ها بود

۲. **جامعه طبقاتی:** سه طبقه با حقوق نابرابر

۳. **امتيازات موروثی:** حقوق بر اساس تولد، نه شایستگی

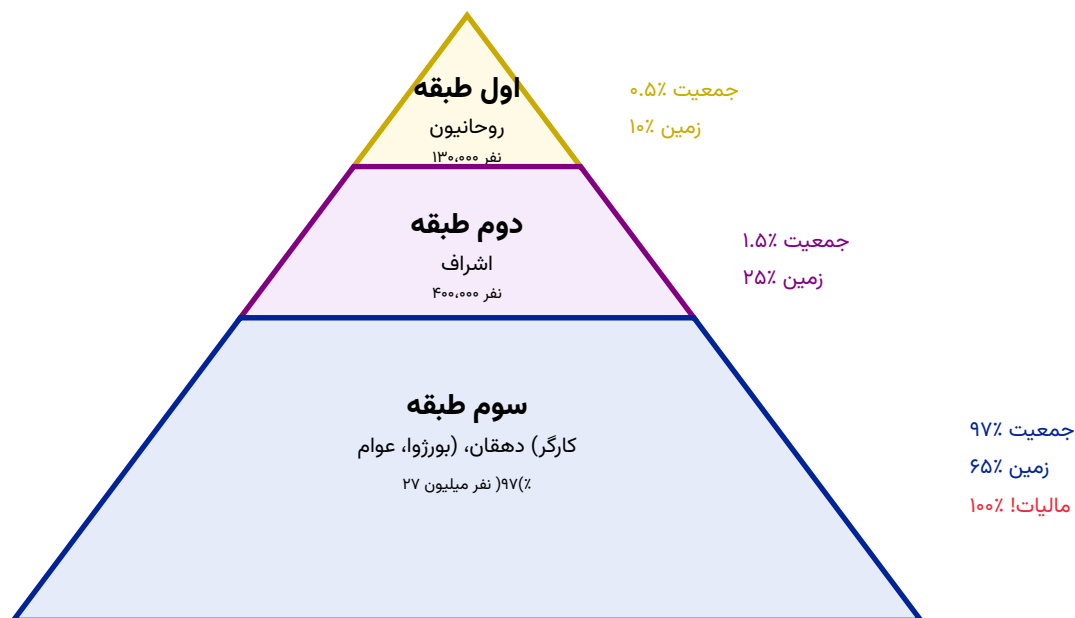
توکویل درباره رژیم قدیم

«من نه از افرادی سخن می‌گویم که انقلاب کردند، بلکه از وضعیتی سخن می‌گویم که انقلاب را ممکن ساخت. انقلاب فرانسه به اندازه‌ای که مولود آنچه انجام شد بود، مولود آنچه دیگر تحمل نمی‌شد نیز بود.»

— الکسی دو توکویل، رژیم قدیم و انقلاب (۱۸۵۶)

۲.۱ ساختار سه‌گانه جامعه

جامعه فرانسه به سه «طبقه» (État) تقسیم می‌شد که هر کدام جایگاه حقوقی متفاوتی داشتند:

شکل ۱.۱: هرم اجتماعی فرانسه در رژیم قدیم

۱.۲.۱ طبقه اول: روحانیون (Clergé)

جدول ۱.۱: ساختار طبقه روحانیون

گروه	تعداد	ویژگی	موضع سیاسی
روحانیون بالا	۱۰,۰۰۰	اسقف‌ها، رؤسای صومعه‌ها، از اشراف	محافظة‌کار، طرفدار سلطنت
روحانیون پایین	۱۲۰,۰۰۰	کشیشان روستا، فقیر	اصلاح‌طلب، نزدیک به مردم

امتیازات روحانیون

- معاف از مالیات مستقیم
- دریافت «عشر» (ده‌یک) از محصولات
- مالکیت ۱۰٪ زمین‌های فرانسه
- دادگاه‌های اختصاصی (محاکم کلیسایی)
- انحصار آموزش و ثبت احوال

۲.۲.۱ طبقه دوم: اشراف (La Noblesse)

اشراف فرانسه خود به چند دسته تقسیم می‌شدند:

جدول ۲.۱: انواع اشراف فرانسه

نوع	ریشه	ویژگی	موضع سیاسی
اشراف شمشیر	نجیب‌زادگان قدیمی	امتیازات فئودالی، غرور نسب	محافظه‌کار
اشراف ردا	خریداران مناصب قضایی	بورژوازی اشرافی‌شده	میان‌رو
اشراف دربار	ساکنان ورسای	وابسته به شاه	طرفدار وضع موجود
اشراف لیبرال	متأثر از روشنگری	لافایت، میرابو	اصلاح‌طلب

«واکنش اشرافی» قرن هجدهم

در نیمه دوم قرن هجدهم، اشراف تلاش کردند امتیازات ازدست‌رفته خود را بازپس گیرند:

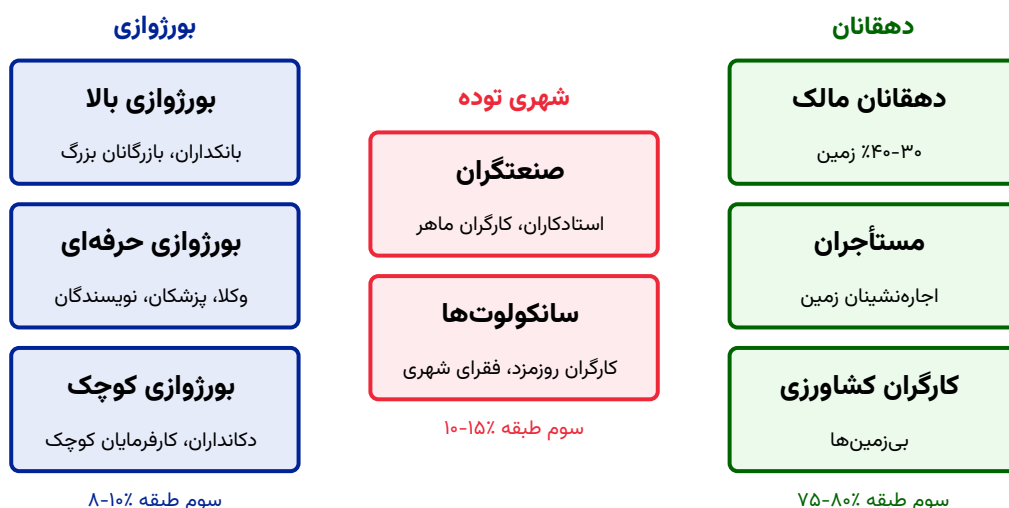
- احیای حقوق فئودالی فراموش‌شده
- انحصار مناصب نظامی و کلیسایی برای اشراف
- مقاومت در برابر اصلاحات مالیاتی

این «واکنش اشرافی» تضاد با بورژوازی را تشدید کرد.

۳.۲.۱ طبقه سوم: عوام (Le Tiers État)

طبقه سوم ۹۷٪ جمعیت را شامل می‌شد، اما خود بسیار ناهمگن بود:

داخلی ترکیب سوم: طبقه

شکل ۲.۱: ترکیب داخلی طبقه سوم

سی‌یس: طبقه سوم چیست؟

«طبقه سوم چیست؟ همه چیز. تاکنون در نظام سیاسی چه بوده است؟ هیچ. چه می‌خواهد باشد؟ چیزی.»

— امانوئل ژوزف سی‌یس، طبقه سوم چیست؟ (ژانویه ۱۷۸۹)

۳.۱ نظام سیاسی: سلطنت مطلقه

۱.۳.۱ نظریه سلطنت مطلقه

جدول ۳.۱: اصول نظری سلطنت مطلقه فرانسه

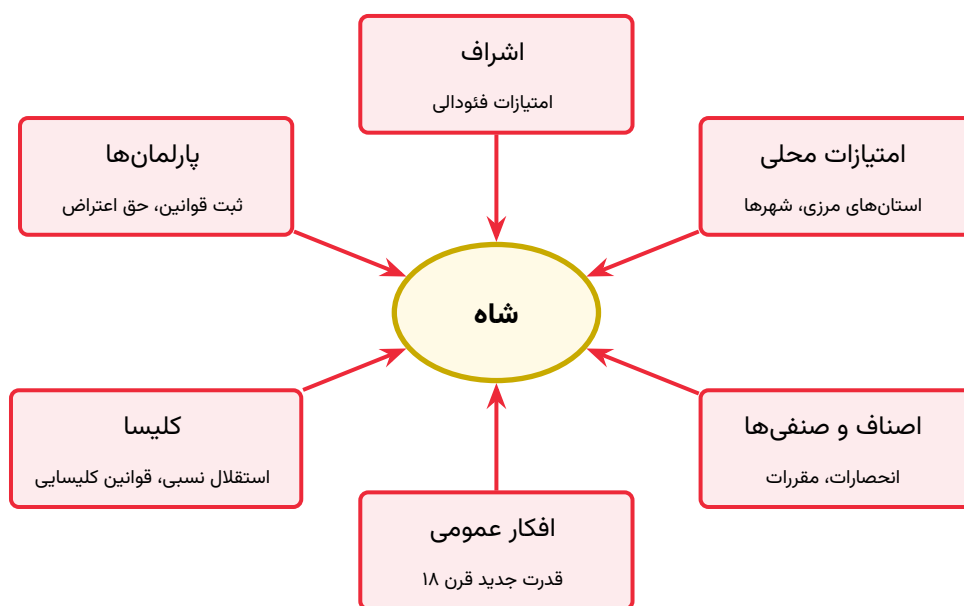
منبع نظری	محتوا	اصل
بوسوئه (۱۶۲۷-۱۷۰۴)	شاه نماینده خدا بر زمین است	حق الهی
ژان بدن (۱۵۳۰-۱۵۹۶)	همه قدرت در شاه متمرکز است	حاکمیت واحد
سنت رومی	شاه قانون‌گذار است، نه تابع قانون	فوق قانون
استعاره سنتی	شاه پدر ملت است	پدرسالاری

«دولت، خود من هستم.» (L'État, moi) c'est

– منسوب به لویی چهاردهم (احتمالاً افسانه‌ای)

۲.۳.۱ واقعیت: محدودیت‌های عملی

با وجود نظریه «مطلقه»، قدرت شاه در عمل محدود بود:

شکل ۳.۱: محدودیت‌های عملی قدرت شاه

۳.۳.۱ پارلمان‌ها: مقاومت نهادی

نقش پارلمان‌های فرانسه

پارلمان‌های فرانسه (۱۳ پارلمان در سراسر کشور) دادگاه‌های عالی بودند، نه مجالس قانون‌گذاری. اما قدرت مهمی داشتند:

۱. **ثبت قوانین:** فرمان‌های شاهی باید ثبت می‌شدند
  ۲. **حق اعتراض:** (Remonstrance) می‌توانستند اعتراض کنند
  ۳. **تفسیر قانون:** در اجرای قوانین نقش داشتند
- پارلمان پاریس قوی‌ترین بود و اغلب با اصلاحات مالیاتی مخالفت می‌کرد – البته برای حفظ امتیازات، نه برای عدالت.

۴.۱ نظام اقتصادی: فئودالیسم متأخر

۱.۴.۱ ساختار کشاورزی

جدول ۴.۱: توزیع مالکیت زمین در فرانسه ۱۷۸۹

مالک	درصد زمین	درصد جمعیت	نسبت
کلیسا	٪۱۰	٪۵.۰	۱:۲۰
اشراف	٪۲۵	٪۵.۱	۱:۱۷
بورژوازی	٪۳۰	٪۸	۱:۴
دهقانان	٪۳۵	٪۹۰	۱:۴۰

۲.۴.۱ حقوق فئودالی: بار بر دوش دهقانان

انواع حقوق فئودالی

دهقانان حتی اگر مالک زمین بودند، باید عوارض متعددی می‌پرداختند:

سانس (Cens): اجاره سالانه نمادین

شامپار (Champart): سهم ارباب از محصول (۸/۱ تا ۴/۱)

لود و وانت (Lods et ventes): مالیات انتقال زمین

بانالیتة (Banalités): انحصار آسیاب، تنور، و پرس شراب

کوروه (Corvée): کار اجباری برای ارباب

حق شکار: ارباب می‌توانست در زمین دهقان شکار کند

آرتور یانگ، سیاح انگلیسی

«از شهر پو تا بایون، زمین‌ها تقریباً همه متعلق به دهقانان کوچک است... اما فقر چنان آشکار است که گویی مردم زیر حکومت ترکان زندگی می‌کنند، نه تحت سلطنت مسیحی.»

— آرتور یانگ، سفرنامه فرانسه (۱۷۸۹)

۵.۱ نظام مالیاتی: قلب مشکل

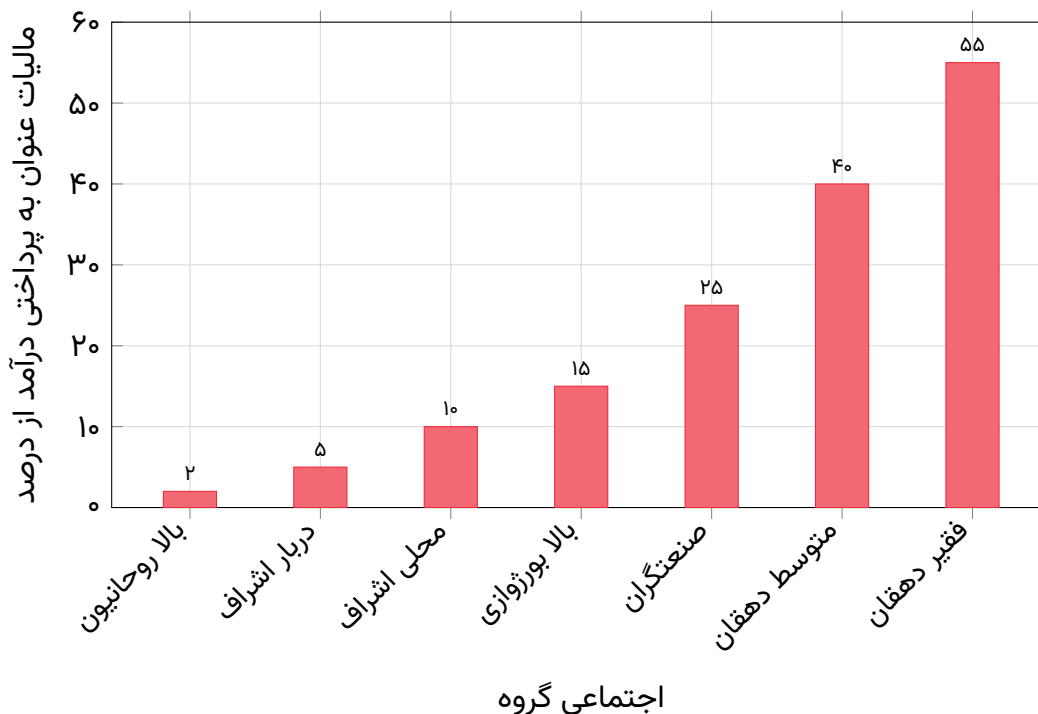
۱.۵.۱ انواع مالیات‌ها

جدول ۵.۱: نظام مالیاتی رژیم قدیم فرانسه

مالیات	نوع	پایه	پرداخت کننده	معاف	مشکل اصلی
تای (Taille)	مستقیم	زمین یا شخص	طبقه سوم	روحانیون، اشراف	نابرابری طبقاتی
کاپیتاسیون (Capitation)	مستقیم	سرانه	همه (نظری)	معافیت های عملی	فرار اشراف
ونتی یم (Vingtième)	مستقیم	۵٪ درآمد	همه (نظری)	مقاومت اشراف	ناکارآمدی
گابل (Gabelle)	غیرمستقیم	نمک (اجباری)	همه	مناطق معاف	بسیار منفور
اِد (Aides)	غیرمستقیم	نوشیدنی	همه	تفاوت منطقه ای	پیچیدگی
عُشر (Dîme)	کلیسایی	۱۰٪ محصول	دهقانان	روحانیون، اشراف	سنگینی
حقوق فئودالی	فئودالی	متنوع	دهقانان	ارباب ها	ظلم آشکار

۲.۵.۱ نابرابری مالیاتی: ریشه خشم

شکل ۴.۱: بار مالیاتی نسبی گروه‌های اجتماعی (تخمین)

الگوی کلیدی: نابرابری مالیاتی

پارادوکس مالیاتی رژیم قدیم:

- فقیرترین‌ها بیشترین مالیات را می‌پرداختند
  - ثروتمندترین‌ها کمترین مالیات را می‌پرداختند
  - هرچه کسی قدرتمندتر بود، بهتر می‌توانست فرار کند
- این نابرابری، بیش از هر چیز دیگر، خشم مردم را برانگیخت.

۶.۱ بحران مالی: شتاب‌دهنده انقلاب

۱.۶.۱ ریشه‌های بحران

جدول ۶.۱: عوامل بحران مالی سلطنت فرانسه

عامل	توضیح	هزینه تقریبی
جنگ‌ها	جنگ هفت‌ساله، استقلال آمریکا	۵.۱ میلیارد لیور
دربار ورسای	هزینه‌های تجملی	۶-۸٪ بودجه
بهره بدهی	بدهی انباشته	۵۰٪ درآمد!
ناکارآمدی	فساد، فرار مالیاتی	غیرقابل محاسبه

۲.۶.۱ کمک به انقلاب آمریکا: بومرنگ تاریخ

پارادوکس مداخله در آمریکا

فرانسه برای ضربه زدن به انگلستان، از انقلاب آمریکا حمایت کرد:

- هزینه: حدود ۳.۱ میلیارد لیور
  - نتیجه فوری: شکست انگلستان
  - نتیجه میان‌مدت: ورشکستگی فرانسه
  - نتیجه بلندمدت: الهام‌بخشی ایده‌های انقلابی
- لافایت و دیگر افسران فرانسوی که در آمریکا جنگیدند، ایده‌های جمهوری خواهانه را به فرانسه آوردند.

۳.۶.۱ تلاش‌های اصلاحی ناکام

جدول ۷.۱: وزرای اصلاح طلب و سرنوشت آنها

وزیر	دوره	اصلاح پیشنهادی	سرنوشت
تورگو	۷۶-۱۷۷۴	آزادسازی اقتصادی، لغو اصناف	برکنار (مخالفت اشراف)
نکر	۸۱-۱۷۷۶	وام‌گیری، شفافیت	برکنار (انتشار بودجه)
کالون	۸۷-۱۷۸۳	مالیات بر زمین (همه)	برکنار (مخالفت اشراف)
بریین	۸۸-۱۷۸۷	مشابه کالون	برکنار (بن‌بست)
نکر (دوم)	۸۹-۱۷۸۸	فراخوان مجلس طبقات	برکنار (۱۱ ژوئیه ۱۷۸۹)

کالون به مجمع اعیان

«امتیازات باید قربانی شوند... آیا می‌توان کشور را با یک طبقه ممتاز نجات داد؟ نه! بدون کمک همگانی، نجاتی نیست.»

— شارل الکساندر دو کالون (۱۷۸۷)

۷.۱ «شورش اشرافی» ۱۷۸۸-۱۷۸۷

مرحله فراموش‌شده: انقلاب اشراف

قبل از انقلاب مردمی، یک **شورش اشرافی** رخ داد:

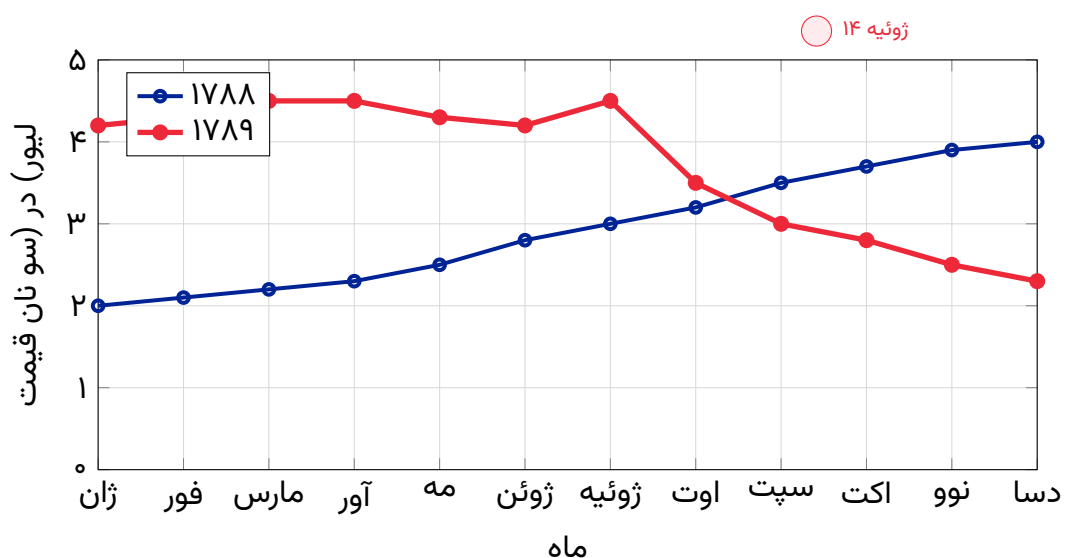
۱. ۱۷۸۷: پارلمان پاریس اصلاحات کالون را رد کرد

۲. ۱۷۸۸: پارلمان‌ها خواستار فراخوان «مجلس طبقات» شدند

۳. شاه مجبور شد تسلیم شود

اشراف فکر می‌کردند مجلس طبقات قدرت آنها را تقویت می‌کند. اشتباه بزرگی بود.

۸.۱ بحران اقتصادی ۱۷۸۹-۱۷۸۸

شکل ۵.۱: قیمت نان در پاریس ۱۷۸۹-۱۷۸۸

زمستان سخت ۱۷۸۸-۱۷۸۹

- تگرگ ژوئیه ۱۷۸۸ محصول را نابود کرد
- زمستان سخت‌ترین در ۸۰ سال
- قیمت نان به بالاترین سطح قرن رسید
- بیکاری گسترده به دلیل رکود
- خانواده‌ها ۸۰-۹۰٪ درآمد را صرف نان می‌کردند

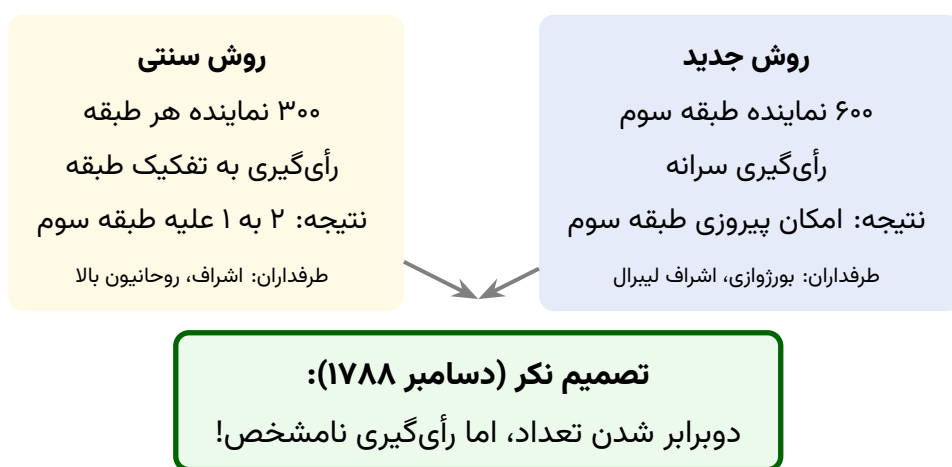
۹.۱ فراخوان مجلس طبقات

۱.۹.۱ مجلس طبقات چیست؟

جدول ۸.۱: مجلس طبقات عمومی (États généraux)

ویژگی	توضیح
تعریف	مجلس مشورتی سه طبقه که شاه فرامی‌خواند
آخرین بار	۱۶۱۴ (۱۷۵ سال قبل!)
ساختار	سه اتاق جداگانه، هر اتاق یک رأی
مشکل	دو طبقه ممتاز علیه یک طبقه (۲ در برابر ۱)

۲.۹.۱ بحث «دو برابر شدن»

شکل ۶.۱: بحث ساختار مجلس طبقات

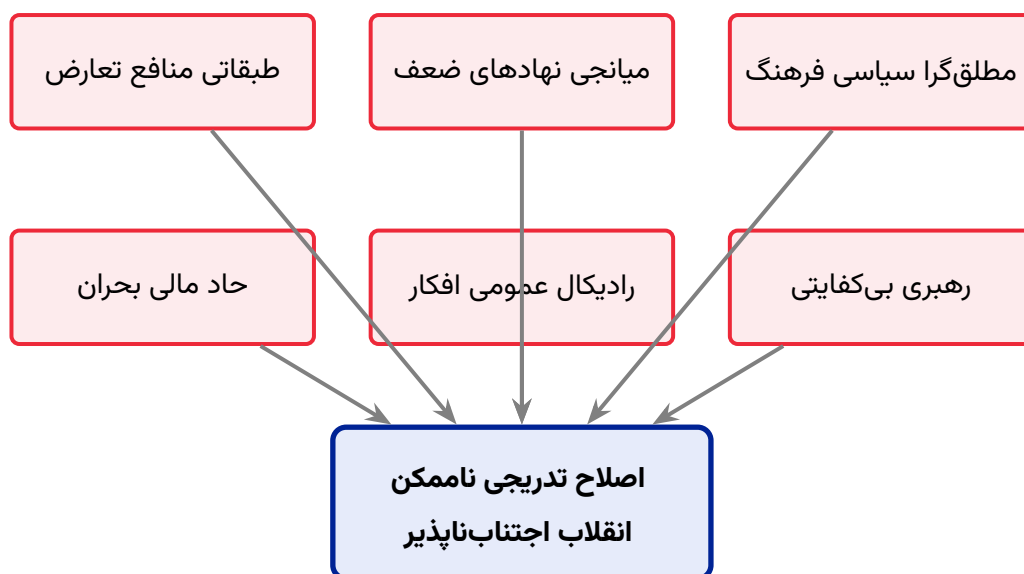
۳.۹.۱ دفاتر شکایات (doléances) de Cahiers

منبع بی‌نظیر تاریخی

برای انتخاب نمایندگان، از مردم خواسته شد شکایات خود را بنویسند. حدود ۶۰،۰۰۰ دفتر تهیه شد که به ما نشان می‌دهد:

- همه خواستار اصلاحات بودند – حتی اشراف و روحانیون
  - کسی خواستار انقلاب نبود – فقط اصلاح نظام موجود
  - شاه محبوب بود – انتقاد از وزرا، نه شاه
- خواسته‌های مشترک: برابری مالیاتی، قانون اساسی، آزادی مطبوعات، لغو حقوق فئودالی

۱۰.۱ چرا رژیم قدیم اصلاح‌ناپذیر بود؟

شکل ۷.۱: چرا رژیم قدیم اصلاح‌ناپذیر بود؟

۱.۱۰.۱ تحلیل توکویل: تمرکز بدون نمایندگی

بینش کلیدی توکویل

«رژیم قدیم همه قدرت‌های محلی و صنفی را نابود کرد، اما چیزی جایگزین نکرد. میان فرد و دولت، هیچ واسطه‌ای نماند. وقتی دولت مرکزی تضعیف شد، هیچ‌چیز نمانده بود – جز خلأ و سقوط.»
– الکسی دو توکویل، رژیم قدیم و انقلاب (۱۸۵۶)

جدول ۹.۱: مقایسه فرانسه و انگلستان: چرا انگلستان انقلاب نکرد؟

عامل	فرانسه	انگلستان
پارلمان	مشورتی، غیرفعال از ۱۶۱۴	قانون‌گذار، فعال
اشراف	بسته، امتیازات حقوقی	باز، ادغام با بورژوازی
مالیات	نابرابر، استثنائات	نسبتاً برابر
حکومت محلی	متمرکز، ضعیف	غیرمتمرکز، قوی
کلیسا	گالیکن، ثروتمند	آنگلیکن، اصلاح‌شده
روشنفکران	رادیکال، بیرون از قدرت	معتدل، درون نظام

۲.۱۰.۱ تحلیل مارکسیستی: تعارض طبقاتی

دیدگاه مارکسیستی (خلاصه)

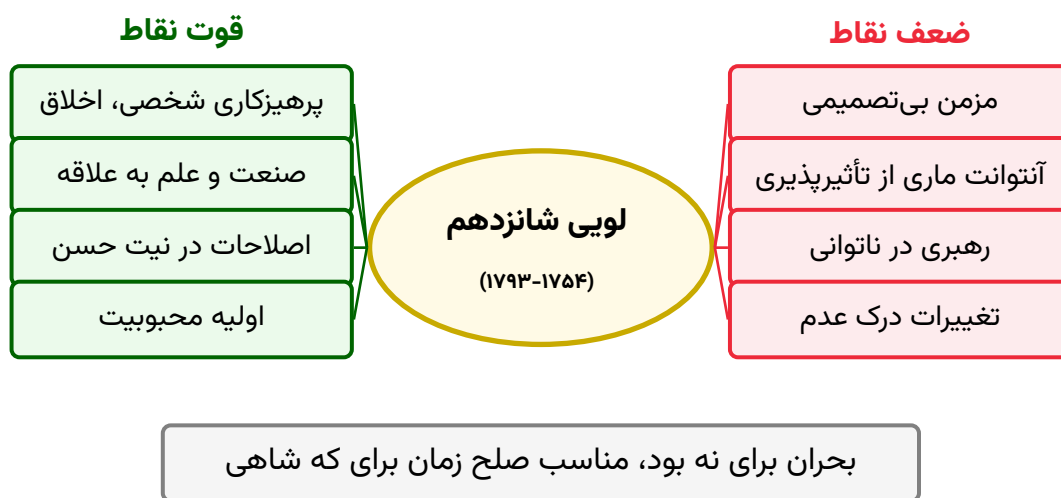
- از منظر مارکسیستی (ژرژ لوفور، آلبر سوبول):
- فئودالیسم مانع رشد سرمایه‌داری شده بود
  - بورژوازی قدرت اقتصادی داشت، اما قدرت سیاسی نه
  - انقلاب = پیروزی بورژوازی بر فئودالیسم
  - طبقه سوم «طبقه انقلابی» بود
- نقد:** این تحلیل تنوع درونی طبقات را نادیده می‌گیرد.

۳.۱۰.۱ تحلیل «تجدیدنظرطلب»: فرهنگ سیاسی

دیدگاه تجدیدنظرطلب (فوره، بیکار)

- از دهه ۱۹۷۰، مورخانی مانند فرانسوا فوره استدلال کردند:
- انقلاب محصول «فرهنگ سیاسی» خاص بود
  - ایده «اراده عمومی» راه سازش را بست
  - فرهنگ مطلق‌گرا: یا همه‌چیز یا هیچ‌چیز
  - انقلاب گسست بود، نه تداوم
- نقد:** این تحلیل عوامل اقتصادی و اجتماعی را کم‌اهمیت می‌کند.

۱۱.۱ لویی شانزدهم: شاه نامناسب برای زمانه

شکل ۸.۱: ارزیابی لویی شانزدهم

لویی شانزدهم در خاطراتش

«امروز هیچ.» (Rien)

— یادداشت روزانه لویی شانزدهم، ۱۴ ژوئیه ۱۷۸۹

(او از شکار برگشته بود و «هیچ» شکار نکرده بود — بی‌خبر از سقوط باستیل)

۱۲.۱ ماری آنتوانت: ملکه منفور

جدول ۱۰.۱: تصویر ماری آنتوانت: واقعیت و افسانه

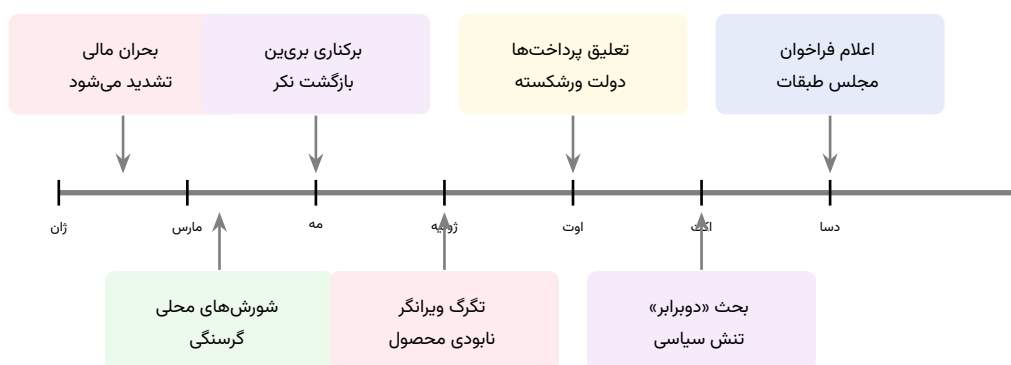
موضوع	تصویر عمومی (تبلیغات)	واقعیت تاریخی
ولخرجی	«مادام کسری»	هزینه‌ها بالا، اما نه علت بحران
«نان بخورند»	گفته که کیک بخورند!	هرگز این را نگفت
وفاداری	جاسوس اتریش	وفادار به فرانسه، اما ناشیانه
نفوذ سیاسی	کنترل شاه	نفوذ واقعی، اما محدود
اخلاق	فاسد و بی‌بندوبار	احتمالاً بی‌گناه

«رسوایی گردنبند» (۱۷۸۵)

یک کلاهبرداری که ملکه در آن بی‌گناه بود، اما افکار عمومی او را مقصر دانست:

- کاردینال روهان فریب خورد و گردنبندی گران‌قیمت خرید
  - کلاهبرداران ادعا کردند از طرف ملکه عمل می‌کنند
  - ملکه بی‌گناه بود، اما کسی باور نکرد
- این رسوایی نشان داد که اعتماد به سلطنت چقدر فرسایش یافته بود.

۱۳.۱ سال سرنوشت‌ساز: ۱۷۸۸

شکل ۹.۱: رویدادهای کلیدی سال ۱۷۸۸

۱۴.۱ آستانه انقلاب: زمستان ۱۷۸۸-۸۹

وضعیت فرانسه در آستانه ۱۷۸۹

- **اقتصادی:** قیمت نان در اوج، بیکاری گسترده
- **مالی:** دولت عملاً ورشکسته
- **سیاسی:** مجلس طبقات فراخوانده شده، انتظارات بالا
- **فکری:** ایده‌های روشنگری در اوج انتشار
- **اجتماعی:** نفرت از امتیازات، خشم از نابرابری

جمع‌بندی: چرا انقلاب در ۱۷۸۹؟

- انقلاب نتیجه همزمانی چند عامل بود:
۱. **بحران ساختاری:** نظامی که نمی‌توانست اصلاح شود
  ۲. **بحران مالی:** دولتی که نمی‌توانست بپردازد
  ۳. **بحران معیشتی:** مردمی که نمی‌توانستند نان بخرند
  ۴. **بحران مشروعیت:** اعتمادی که از دست رفته بود
  ۵. **فرصت سیاسی:** مجلسی که می‌توانست کانون تغییر شود
- هیچ‌کدام به تنهایی کافی نبود. همه با هم، انقلاب را ممکن و اجتناب‌ناپذیر کردند.

۱۵.۱ منابع فصل دوم

۱.۱۵.۱ منابع اولیه

۱. سی‌پیس، امانوئل ژوزف. طبقه سوم چیست؟ ۱۷۸۹.
۲. یانگ، آرتور. سفرنامه فرانسه. ۱۷۹۲.
۳. دفاتر شکایات (Cahiers de doléances). ۱۷۸۹.
۴. نکر، ژاک. گزارش به شاه درباره مالیه. ۱۷۸۱.

۲.۱۵.۱ منابع ثانویه

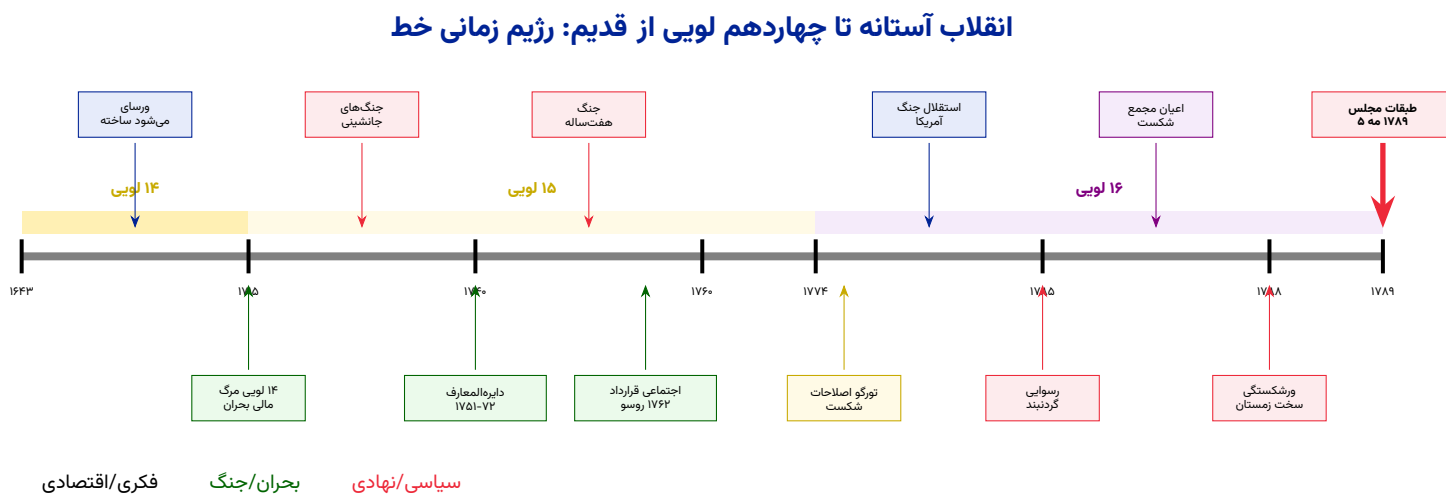
۱. Alexis de Tocqueville, *The Old Regime and the Revolution*. ۱۸۵۶.
۲. William Doyle, *The French Revolution: Origins*. Oxford UP, ۱۹۹۹.
۳. François Furet, *The French Revolution: Interpreting*. Cambridge UP, ۱۹۸۱.
۴. Georges Lefebvre, *The Coming of the French Revolution*. Princeton UP, ۱۹۴۷.

۵. Routledge, Revolution. French the of History Social A Norman. Hampson, ۱۹۶۳.
۶. UP, Cambridge Revolution. French the in Peasantry The Peter. Jones, ۱۹۸۸.
۷. Cam- France. th-Century ۱۸ in Taxation of Politics the and Privilege Michael. Kwass, ۲۰۰۰.
۸. Chicago Monarchy. Absolute the under France of Institutions The Roland. Mousnier, ۱۹۷۹.
۹. ۲۰۰۲ Macmillan, Monarchy. French the of Fall The Munro. Price, ۲۰۰۲.
۱۰. ۱۹۹۵ UP, Cambridge ۱۷۷۴-۱۷۵۴ Paris, of Parlement the and Politics Julian. Swann, ۱۹۹۵.

جمع‌بندی فصل دوم

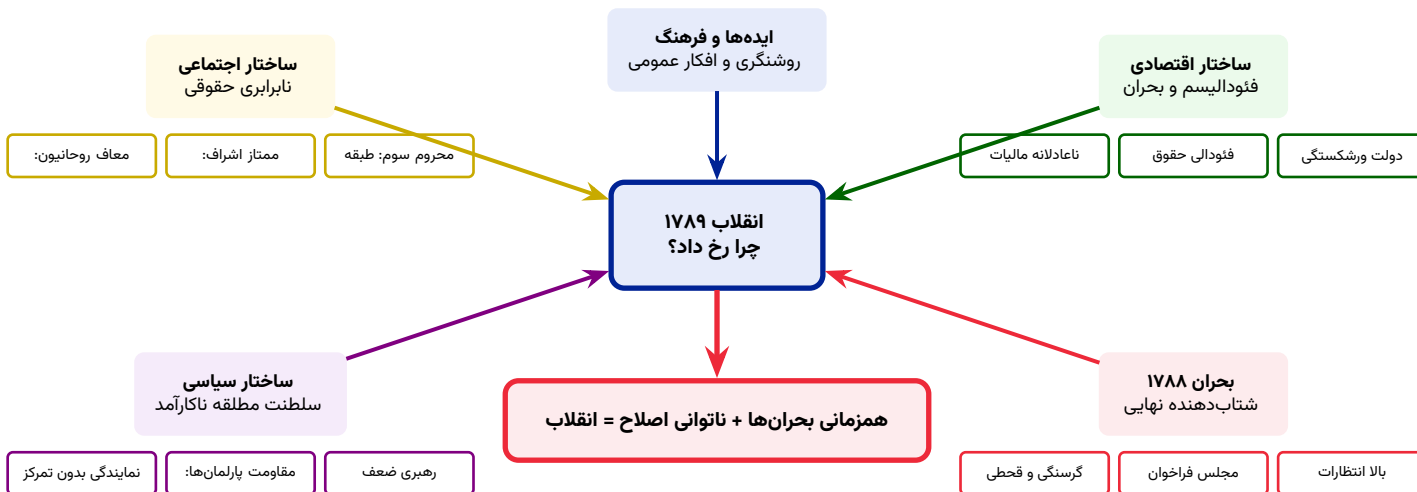
در این فصل دیدیم که:

- رژیم قدیم نظامی نابرابر با سه طبقه حقوقی بود
  - سلطنت مطلقه در نظریه مطلق، اما در عمل محدود بود
  - نظام مالیاتی ناعادلانه، ریشه خشم مردم بود
  - بحران مالی سلطنت را به فراخوان مجلس طبقات واداشت
  - اصلاحات به دلیل مقاومت ذی‌نفعان شکست خورد
  - بحران ۱۷۸۸ همه عوامل را در یک نقطه متمرکز کرد
- در فصل بعد: انقلاب کبیر (۱۷۸۹-۱۷۹۹) — از سقوط باستیل تا کودتای ناپلئون

شکل ۱۰.۱: خط زمانی جامع رژیم قدیم (۱۶۴۳-۱۷۸۹)

مفهومی نقشه فرانسه: انقلاب ریشه‌های

شکل ۱۱.۱: نقشه مفهومی جامع: ریشه‌های انقلاب فرانسه